

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Archeologisch

RIJKSMONUMENT PASPOORT

Nr

532275

Het rijksmonument bestaat uit een vroegmiddeleeuws grafveld, een boerderij uit de late middeleeuwen en de Staats-Spaanse circumvallatielinie

Toponiem
Rijksmonumentnummer
Provincie
Gemeente
Plaats
Kadastrale percelen

BASISGEGEVENS

-

532275

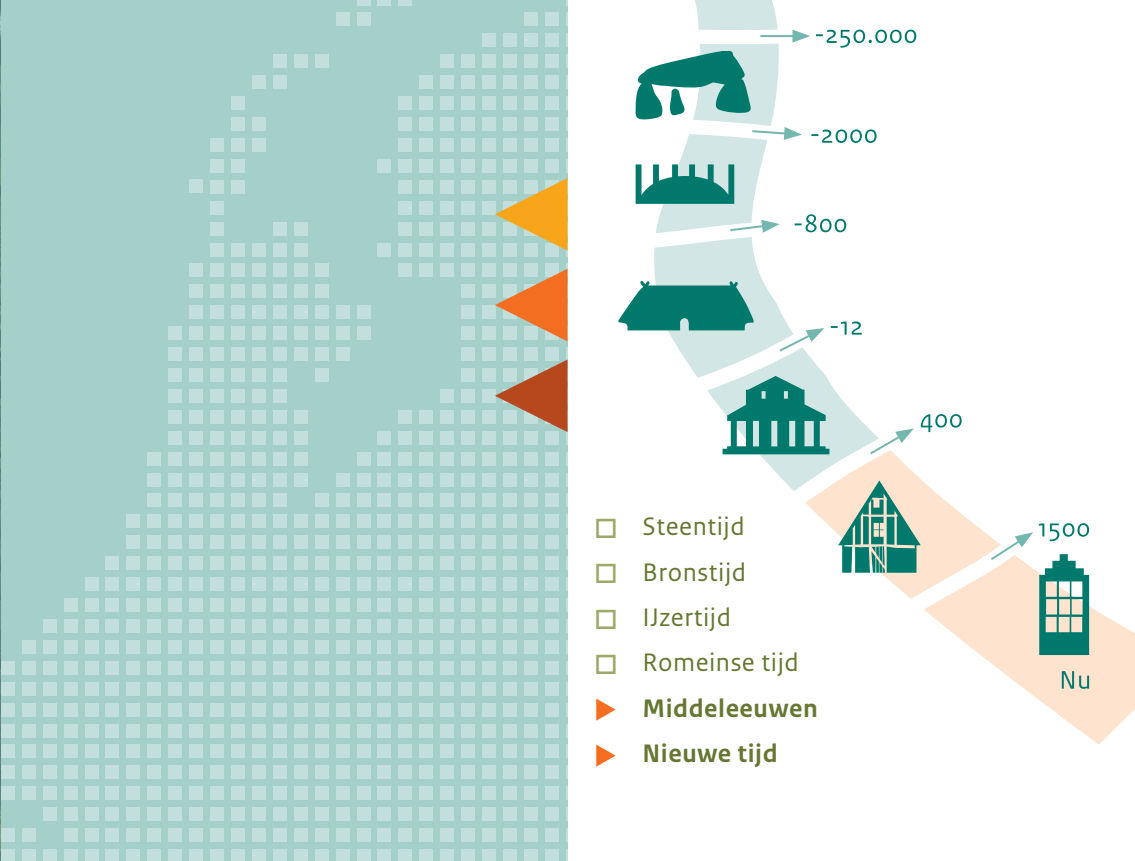
Gelderland

Oost Gelre, Berkelland

Beltrum, Lievelede, Groenlo, Eibergen

zie het monumentenregister >

www.monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/532275

Algemene informatie

ren met historisch kaartmateriaal is het soms mogelijk de linies precies te lokaliseren. <

Een circumvallatielinie is een uitgestrekt circulair aanvalswerk, gebouwd door belegeraars rondom een stad of vesting. Het woord circumvallatie is afgeleid van de twee Latijnse woorden 'circum' (rondom) en 'vallum' (wal) en geeft dan ook aan dat iets rondom is omweld. Het aanleggen van een omsingelingslinie met grachten, wallen en fortificaties was bedoeld om een belegerde stad of vesting van de buitenwereld af te sluiten en te voorkomen dat ingesloten troepen konden uitbreken of werden bevoorrad. Vanuit de linie werd de vijand bestookt en werden gangen gegraven om verdedigingswerken te ondermijnen. Daarnaast moest de linie voorkomen dat een ontzettingsmacht van buitenaf de belegeraars in de rug kon aanvallen. Een stad of vesting, met al haar inwoners, kon zo worden ingenomen of uitgehongerd en tot overgave gedwongen. Ook bij andere steden zijn circumvallatielinies aangelegd, zoals bij 's-Hertogenbosch, Maastricht, Gennep en Breda.

Veel van die aarden wallen en grachten zijn niet meer in het landschap zichtbaar. Vaak werden ze na de slag met de grond gelijk gemaakt om te voorkomen dat de werken opnieuw gebruikt zouden worden. Delen zijn ook verdwenen door latere stadsuitbreidingen. Op een aantal plaatsen zijn de resten in de bodem bewaard en soms zijn deze – met name de opgevulde grachten – tijdens droge zomers als verkleuringen in de gewassen te zien. Door deze waarnemingen te combine-

Verhaal over het rijksmonument[532275]

De oudste sporen die binnen het rijksmonument bekend zijn, zijn gevonden in Lievelede. Daar zijn bij archeologisch onderzoek in de jaren dertig van de vorige eeuw 25 graven uit de zevende eeuw na Chr. aan het licht gekomen. Sommige doden hadden voorwerpen meegekregen, zoals aardewerken potten, ijzeren wapens en kralenkettingen. De archeologen troffen ook de sporen van een boerderij uit de veertiende eeuw aan. Het houten skelet van de boerderij was vergaan, maar donkere vlekken in de bodem gaven aan waar de houten palen stonden die het dak droegen. De belangrijkste resten van dit rijksmonument voeren ons terug naar de zeventiende eeuw.

Tussen 1568 en 1648 waren de Nederlandse gewesten in oorlog met het Spaanse gezag. Deze periode staat bekend als de Tachtigja-

rige Oorlog of De Opstand. De oorlog stond in eerste instantie onder leiding van Willem van Oranje en na zijn dood in 1584 van zijn zoon Maurits. De laatste werd in 1625 opgevolgd door zijn halfbroer Frederik Hendrik. Het was een lange strijd van veldslagen en belegeringen, die in eerste instantie vooral in Holland en Zeeland werd uitgevochten, maar in de loop van de tijd uitbreidde naar andere streken. Overwinningen en nederlagen wisselden elkaar af. Steden werden veroverd en soms terugveroverd. Groenlo was een van de Spaanse bolwerken in oostelijk Nederland. De stad lag strategisch aan een handelsroute richting Duitsland. De stedelingen waren overwegend katholiek en op hand van het Spaanse gezag. Groenlo is verscheidene malen met wisselend succes belegerd, onder andere in 1595 en 1597. In 1627 wisten

Staatse troepen onder leiding van prins Frederik Hendrik de stad definitief te veroveren. Om dit te bereiken liet de prins rond Grol een indrukwekkend belegeringsstelsel aanleggen. De linie moest de stad insluiten en tevens eventuele hulp van een ontzettingsleger van buitenaf tegenhouden.

In 1627 bestond het Staatse leger rond Groenlo uit 27.000 huurlingen uit Frankrijk, Engeland, Schotland, Duitsland en de Nederlanden. Zij namen het op tegen 1360 in de stad gelegerde Spaanse militairen, waaronder ook ingehuurd Ieren en Engelsen, bijgestaan door inwoners van Groenlo. Direct na aankomst begonnen de Staatse soldaten grachten uit te graven en wallen op te werpen. Ze werkten dag en nacht door en waren in een week klaar. Resultaat: een zeventien kilometer lang stelsel, met daarin belegeringswerken die door middel van grachten en wallen als kralen aan een snoer met elkaar verbonden waren. Aan de randen richtten zij kampementen in, waarin de troepen verbleven. Deze circumvallatielinie sloot de stad volledig van de buitenwereld af. Vanuit de linie groeven de soldaten loopgraven, waardoor zij kanonnen, munitie en troepen dicht bij de stadsomwalling brachten. Van daaruit beschoten ze met kanonnen de stad met zogenaamde 'vuerballen' of granaten, terwijl andere manschappen overdekte houten gangen over de stadsgrachten bouwden. Vanuit de stad werden de aanvallers bestookt met brandende pek, kanonvuur en salvo's van musketkogels. Het lukte de Spaanse troepen echter niet om uit te breken en ook hulp van buitenaf mislukte. Na enige tijd speelden de Staatsen het klaar om met buskruit een bres in de stadswal te slaan en door dit gat stroomden zij binnen.

Op 19 augustus 1627 gaven de Spaanse troepen zich over, na een beleg van bijna een maand. De verslagen soldaten mochten de

stad verlaten met al hun bezittingen, ook hun wapens. In de maand na de inname liet Frederik Hendrik de verdedigingswerken van de gehavende stad zo veel mogelijk herstellen en de circumvallatielinie ontmantelen. De grachten werden gedicht met pluggen en met grond van de omwallingen. Dit om te voorkomen dat het Spaanse leger zich opnieuw van Groenlo meester zou maken. De egalisaties zijn grondig uitgevoerd. Slechts hier en daar zijn er boven de grond resten van de linie bewaard gebleven.

Doordat de linie van Groenlo slechts kortstondig is gebruikt, vormt deze als het ware een 'tijdcapsule'. Dat is uniek, want veel andere linies uit de Tachtigjarige Oorlog zijn later opnieuw benut en aangepast. Bovendien is het bijzonder dat sporen van de linie in de bodem goed bewaard zijn. Dit komt doordat ze, in tegenstelling tot andere linies, nog steeds in landelijk gebied liggen en niet zijn overbouwd. Daar komt bij dat enkele delen nog zichtbaar zijn in het landschap of zich vanuit de lucht duidelijk aftekenen in de begroeiing op de akkers. Een van de belegeringswerken, de zogenaamde Engelse Schans in Lievelede, is gereconstrueerd. Deze speelt een prominente rol als feestterrein tijdens de Zwarte Cross. Andere schansen, zoals de Franse schans, verraden hun aanwezigheid door kleurverschillen in de gewassen na een droogteperiode.

Om de twee jaar wordt de slag om Grol herdacht. Soldaten in zeventiende-eeuwse kledij leveren slag met elkaar, gadegeslagen door duizenden bezoekers. Gelukkig vloeit er daarbij, in tegenstelling tot in 1627, geen bloed. <

De contouren van de Franse Schans tekenen zich duidelijk af als verkleuringen in het gewas, tijdens de droge zomer van 2003.

©Martin Grevers

De slag om Grol wordt iedere twee jaar nagespeeld door meer dan 1500 re-enactors. In de binnenstad van Groenlo wordt tegelijkertijd het gewone, dagelijkse leven in 1627 verbeeld.

Waarom bescherming voor de toekomst?

Archeologische resten zijn een belangrijke informatiebron over het verleden. Voor veel perioden zelfs de enige. Alleen de bodem kan ons vertellen hoe de mensen leefden en werkten voordat er geschreven bronnen waren. Maar ook later, als er wel historische bronnen beschikbaar zijn, kunnen archeologische resten ons veel duidelijk maken. In die zin is ook de bodem een archief waaruit geput kan worden om de geschiedenis van de plek te vertellen.

Vanwege de wetenschappelijke waarde en/of belevingswaarde worden archeologische resten beschermd. Dat is nodig omdat het bodemarchief meestal onzichtbaar is en dus kwetsbaar. Bij graafwerkzaamheden kunnen archeologische resten onbedoeld worden vernield. Van sommige terreinen is de waarde zo groot dat ze onder bescherming van de Erfgoedwet vallen. Dit zijn de archeologische rijksmonumenten. Deze rijksmonumenten vragen om alertheid: het gehele terrein is kwetsbaar, niet alleen de zichtbare resten.

Het gebied met daarin de resten van middeleeuwse begraving en bewoning en de circumvallatielinie rond Groenlo is een van de ca. 1500 archeologische rijksmonumenten in Nederland. <

Zorgvuldig gebruik

Om archeologische resten voor de toekomst te behouden geldt als vuistregel: hoe minder de bodem verstoord wordt hoe beter. Voor werkzaamheden die het rijksmonument aantasten heeft u daarom een vergunning nodig. Voorbeelden zijn de bouw van woningen of bedrijfspanden, het graven van sleuven voor kabels, leidingen of drainagebuizen, het uitgraven of dempen van sloten en grachten, het verlagen van het maaiveld, het plaggen en diepploegen van grond. Ook voor herstel- en onderhoudswerkzaamheden om het rijksmonument in stand te houden, is soms een vergunning nodig.

Voor rijksmonumenten waar de archeologische resten onzichtbaar en dieper onder de grond liggen is een vrijstellingsdiepte van toepassing. Veel grondwerkzaamheden kunnen tot die diepte (onder maaiveld) zonder vergunning uitgevoerd worden. Ook voor grondboringen tot een diameter van 10 cm is geen vergunning nodig.

De vergunning wordt verleend door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (namens de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), of – vanaf de inwerkingtreding van de Omgevingswet – uw gemeente.

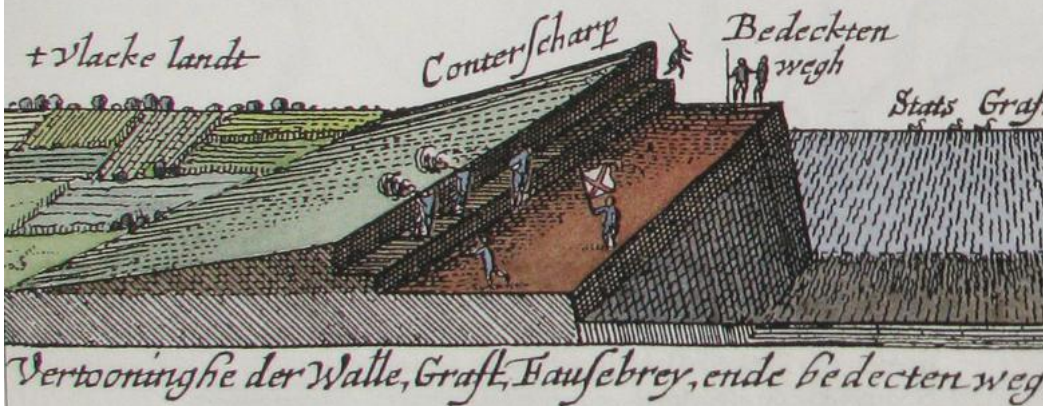
U kunt bij de Infodesk van de Rijksdienst de brochure ‘Vergunningprocedure voor archeologische rijksmonumenten’ opvragen waarin meer informatie staat over de gebruiksmogelijkheden van het rijksmonument. Ook kunt u de Infodesk vragen naar subsidiemogelijkheden.

info@cultureelerfgoed.nl

033-421 74 56

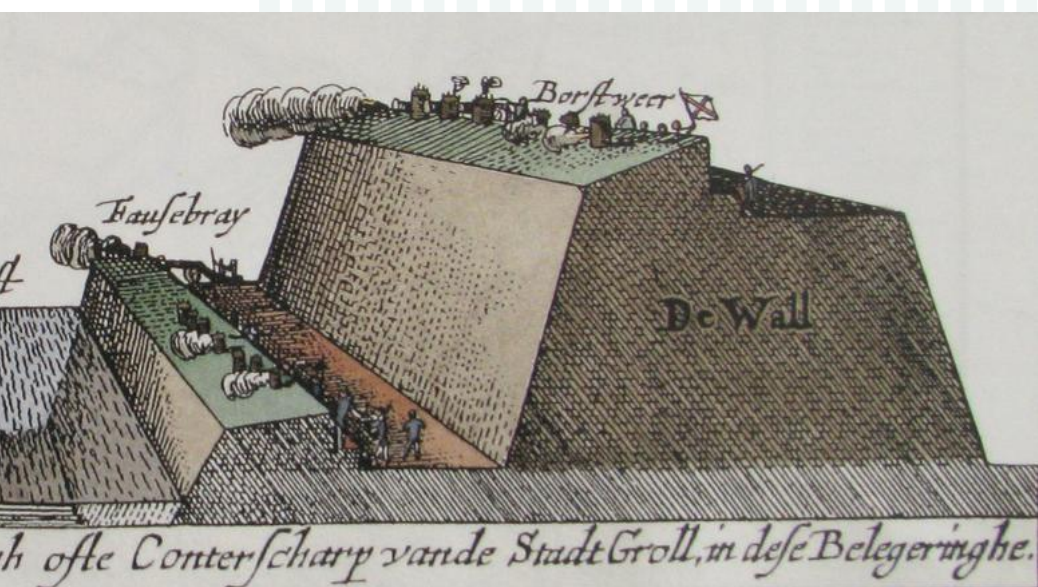
Bij plannen rondom of op het rijksmonument vragen wij u contact op te nemen met de adviseur archeologie van de RCE.

Bron: Crommelin 1651

Vertooninghe der Walle, Grachte, Banfchrey, ende Bedeckten weg

Dwarsdoorsnede door de vestingwerken rondom Groenlo, met wallen en grachten. Deze afbeelding komt uit het boek *Fredrick Hendrick van Nassauw, prince van Orangien* van Isaac Crommelin uit 1651.

h ofte Conterfcharyp vande Stadt Groll, in dese Belegeringhe.

